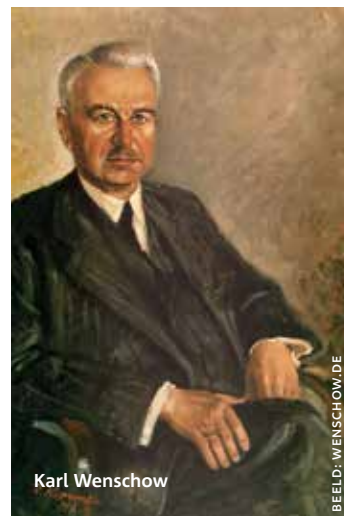

Het wonderbaarlijke, plastische effect van Wenschow

Reliëfkaarten van de werelddelen uit 1952-1953

Het is enorm lastig reliëf zo weer te geven op een wandkaart, dat je de hoogteverschillen als levensecht ervaart. Maar een Duitse beeldhouwer(!) slaagde daar wonderwel in. De plastische reliëfkaarten van Wenschow vonden via België en Groningen hun weg naar Nederlandse klaslokalen.

De grote Groningse schooluitgever Wolters had al sinds 1872 een onafzienbare reeks schoolwandkaarten uitgebracht. Maar in 1952 wist de firma met een reliëfwandkaart van Afrika het publiek echt te verrassen. Recensenten waren enthousiast: 'Deze kaarten zullen een zegetocht maken. Het plastisch effect is wonderbaarlijk. Wanneer men ze voor zich ziet, meent men werkelijk, dat er reliëf in is.' Bij een driedimensionaal reliëfmodel van een landschap heb je de neiging de terreinvormen met de hand aan te raken. Als een tweedimensionale, vlakke wandkaart

Karl Wenschow

BEELD: WENSCHOW, DE

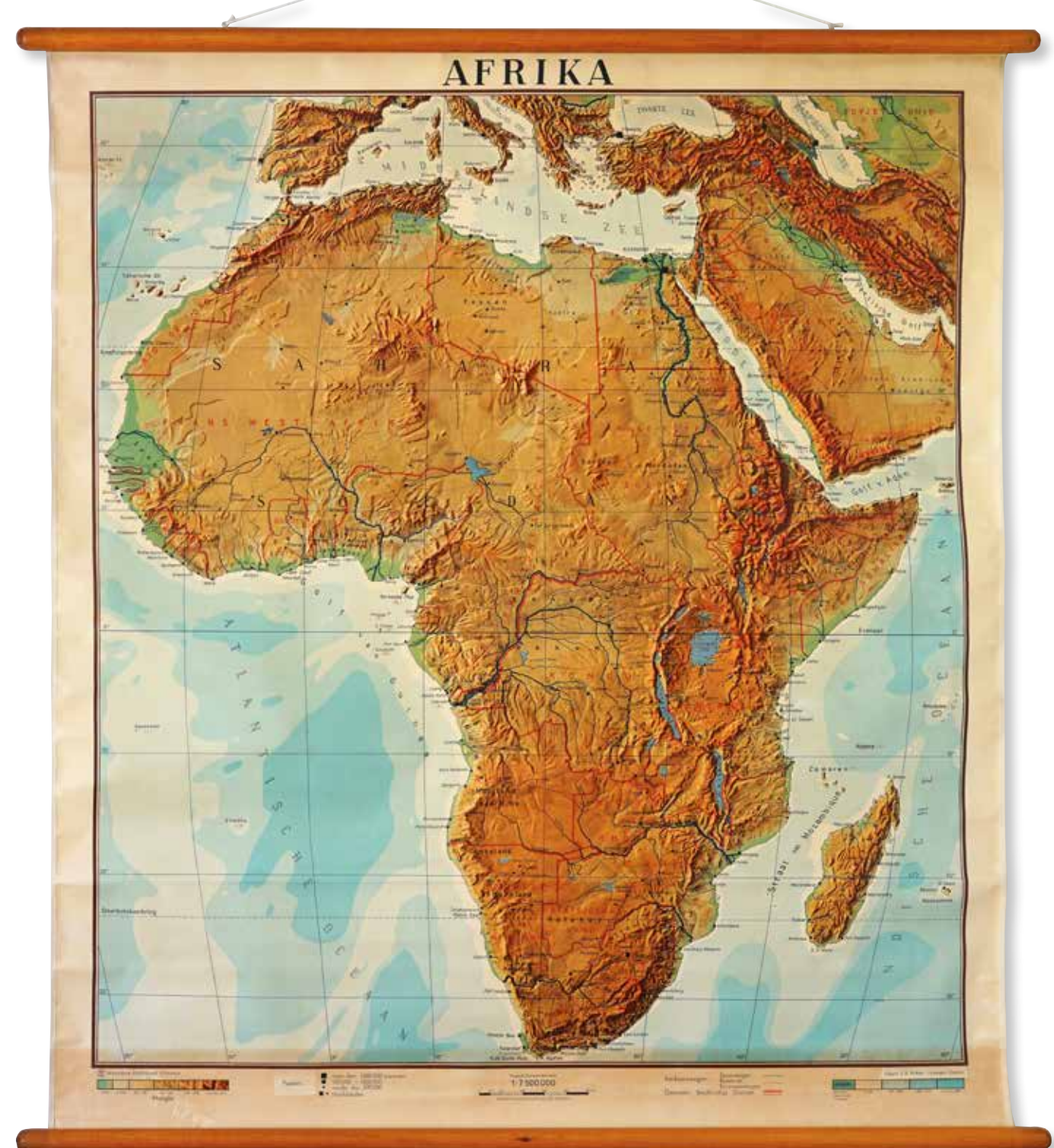
hetzelfde bewerkstelligt, heeft de kaartenmaker een heel bijzondere prestatie verricht. Maar de wandkaart in kwestie was geen Nederlandse uitvinding. De Belgische uitgever De Procure in Brussel had blijkbaar te veel reliëfwandkaarten van Afrika laten drukken en verkocht daarom rond 1950 een deel van de oplage aan Wolters door. Het enige wat ze in Groningen nog hoefden te doen, was de naam van De Procure wegwerken en het Vlaamse 'Lokaleiten' in de legenda overplakken met 'Plaatsen'. Een Belgische uitvinding dus? Nee, ook al niet. De Procure had de kaarten besteld bij de Duitse beeldhouwer Karl Wenschow in München. Hoe dat zo?

Fragment (Colombia en Venezuela) van de schoolwandkaart Zuid-Amerika uitgegeven door Wolters in 1953. Ook de bergketens van Zuid-Amerika komen door Wenschows reliëfweergave fraai naar voren.

Schaduwering

Kaarten waarin diepten, hoogten en vormen van het aardoppervlak de boventoon voeren, worden reliëfkaarten genoemd. Ze raakten eind 19e eeuw steeds meer in zwang, doordat in de geografie de wisselwerkingen tussen de aarde en haar bewoners centraal kwamen te staan. Op schoolkaarten – en ook op andere kaarten – bleek de combinatie van gekleurde hoogtezones met schaduweffecten door schuine belichting het reliëf vaak het best weer te geven. Maar met de hand goede schaduweffecten tekenen is lastig en tijdrovend. Daarom probeerde men al vanaf circa 1870 de schaduweffecten in een schuin belicht reliëfmodel van bijvoorbeeld gips fotografisch over te brengen op een kaart. Maar er zaten allerlei haken en ogen aan het maken van een accuraat reliëfmodel van een gebied, het fotograferen van het model en het afdrukken van het fotografische beeld. Pas rond 1925 wist Karl Wenschow een betrouwbare werkwijze te ontwikkelen. De details van zijn reliëffreesmachine en het fotografische schaduwingsprocedé gaan de meeste mensen boven de pet, maar de geproduceerde reliëfkaarten

Schoolwandkaart Afrika uitgegeven door Wolters in 1952 (117 x 105 cm, collectie De Wereld aan de Wand).

deden velen versteld staan. Niet alleen uitgeverij De Procure was enthousiast, ook Wolters pakte door en bestelde bij de Firma Wenschow GmbH alle andere werelddelen (Noord- en Zuid-Amerika, Europa, Eurazië en Australië).

Geautomatiseerd

De reliëfkaarten van Wenschow mogen dan oogstrelend zijn, ze vormden niet de oplossing van het schaduwingsvraagstuk. Vooral in de 'bijbel' van de reliëfcartografie, *Kartographische Geländedarstellung*, van de bekende Zwitserse cartograaf Eduard Imhof, kreeg het *Wenschow-Verfahren* ervan langs. Fotografische schaduwering zou het volgens Imhof nooit halen bij schaduwering door de hand

van de vakman. 'Es ist eine Binsenwahrheit [waarheid als een koe, LB], dass man niemals so genau und so feingliedrig modellieren kann, wie man zeichnen kann.' Door de opkomst van automatische schaduwering (digitale terreinmodellen gecombineerd met wiskundig berekende schaduwering) is de kwestie inmiddels achterhaald. Maar voor schoolwandkaarten kwam automatische schaduwering veel te laat. Wenschows wandkaart van Afrika blijft in ieder geval een plastisch sieraad aan de wand. •

Deze tekst is ontleend aan het onlangs verschenen boek *De wereld tussen twee stokken: 50 schoolwandkaarten uitgerold*. Zwolle: WBooks.